

บทที่ 5

สรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ

จากการศึกษารูปแบบการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้กระบวนการขององค์กรสมาชิกสร้างสุขสามารถสรุปผลการศึกษาค้นคว้าตามลำดับ ดังนี้

1. สรุปผล
2. อภิปรายผล
3. ข้อเสนอแนะ

สรุปผล

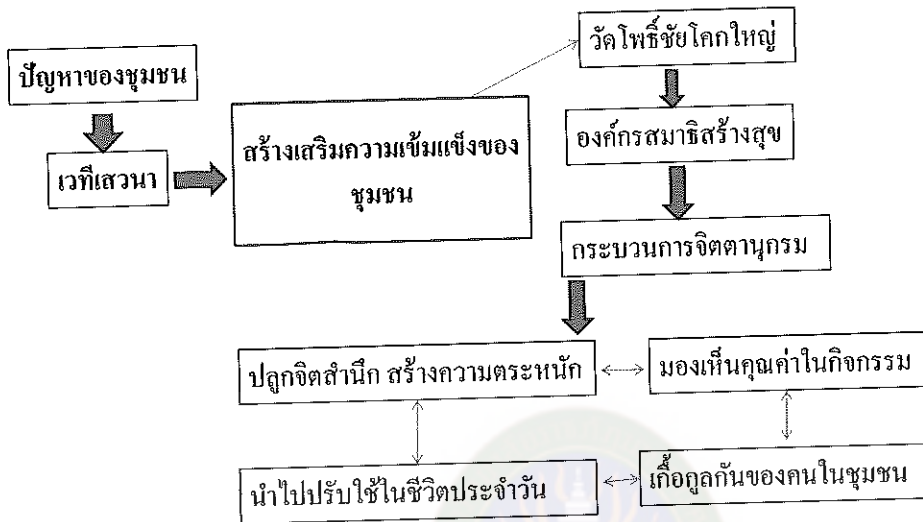
1. สภาพปัจจุบัน ปัญหา และการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ขับเคลื่อนจากอดีตถึง

ปัจจุบัน

สภาพปัจจุบันของชุมชนรอบวัดโพธิ์ชัยโคกใหญ่ เป็นชุมชนที่มีรากฐานวัฒนธรรมที่ดีงาม มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำรงชีพที่ดี ปัญหาและการเปลี่ยนแปลงของชุมชน คือ การไม่สามารถรักษาสิ่งดีงามที่มีอยู่แล้วให้อยู่ในสภาพสมดุลและยั่งยืนได้ ทั้งนี้เนื่องจากการหลั่งไหลของวัฒนธรรมภายนอกมาสู่ชุมชนเป็นไปอย่างรวดเร็ว ชุมชนไม่สามารถปรับตัวกับสภาพการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้อย่างเหมาะสม

2. รูปแบบการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้กระบวนการขององค์กรสมาชิกสร้างสุข

รูปแบบการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยกระบวนการขององค์กรสมาชิกสร้างสุข ได้รูปแบบ เรียกว่า จิตตานุกรม ประกอบด้วย การปลูกจิตสำนึก การหยั่งลึกในคุณค่า การประยุกต์พัฒนาชีวิตและการแก้วิกฤตสังคม ใช้กิจกรรม 8 กิจกรรมในการดำเนินการ ได้แก่ การเดินธรรมยาตรา การร้อยพวงมาลัย การผลิตผงนัว การปลูกผักสร้างจิตปลูกใจแผ่เลี้ยงชีพ งดเหล้าในงานศพ สวดสรงภัญญะ และกีฬาต้านยาเสพติด ดังแผนภาพที่ 3

แผนภาพที่ 3 ขั้นตอนการสร้างรูปแบบการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชน

3. ผลการใช้รูปแบบการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้กระบวนการขององค์กรสมาธิสร้างสุข

การดำเนินกิจกรรมตามกระบวนการจิตตานุกรม ประสบผลสำเร็จดี ผู้ร่วมกิจกรรมมีความพึงพอใจ และหลังเข้าร่วมกิจกรรมได้ติดตามสังเกตความเป็นอยู่ การดำเนินชีวิต และสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายที่ผ่านการสร้างเสริมความเข้มแข็ง ทราบผลการใช้รูปแบบการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยใช้กระบวนการขององค์กรสมาธิสร้างสุขว่า กระบวนการจิตตานุกรม ในการดำเนินกิจกรรมขององค์กรสมาธิสร้างสุขสามารถสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ทำให้คนในชุมชนดำเนินชีวิตอย่างมีสติ ยึดมั่นถือมั่นอยู่ในศีลธรรมอันดี สร้างความเป็นสุขให้แก่ครอบครัวและชุมชนได้

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย รูปแบบการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้กระบวนการขององค์กรสมาธิสร้างสุข มีประเด็นที่สามารถอภิปราย ได้ดังนี้

1. สภาพปัจจุบัน ปัญหา และการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ขับเคลื่อนจากอดีตถึง

ปัจจุบัน

ชุมชนรอบวัดโพธิ์ชัยโคกใหญ่ เป็นชุมชนเก่าแก่ ในอดีตเป็นป่าใหญ่มีความอุดมสมบูรณ์ สภาพโดยทั่วไปของชุมชนเปลี่ยนไปจากอดีตทั้งด้านที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค มีปัญหาของชุมชนด้านการรักษาศีลธรรม จริยธรรมของคนในชุมชน ทั้งปัญหายาเสพติด การพนันและปัญหาปากท้องของครอบครัว อันเป็นบ่อเกิดตามมาของปัญหาทางสังคมในชุมชน ชุมชนขาดความเข้มแข็ง

สอดคล้องกับงานวิจัยของไพรัตน์ อ้นอินทร์ (2552 : 226-262) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การปรับลดพฤติกรรมการดื่มสุราที่เป็นปัญหาต่อสุขภาพของวัยรุ่น โดยการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันในวัยรุ่นอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน ที่พบว่า ร้อยละ 43.80 ของวัยรุ่นที่ดื่มสุรา มีพฤติกรรมการดื่มสุราที่เป็นปัญหาต่อสุขภาพ โดยมีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง คือ 1) ปัจจัยพื้นฐานของวัยรุ่น ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษาเหตุผลจากเพื่อนชวนดื่ม การผัดหวังในชีวิต และการเฉลิมฉลองในโอกาสพิเศษ 2) ปัจจัยภายในของวัยรุ่น ได้แก่ การรับรู้ประสิทธิผลแห่งตนในการปฏิเสธการดื่มสุราในระดับต่ำ ความคาดหวังผลจากการดื่มสุราเชิงบวกในระดับสูง และความสามารถในการควบคุมตนเองเพื่อหลีกเลี่ยงการดื่มสุราในระดับต่ำ และ 3) ปัจจัยสิ่งแวดล้อม ได้แก่ แบบอย่างการดื่มสุราจากผู้ใหญ่ในชุมชน ค่านิยมการดื่มสุราของชุมชน การจัดกิจกรรมในชุมชน มีแหล่งจำหน่ายสุราจำนวนมากและมีสถานที่ในชุมชนที่เอื้อต่อการดื่มสุราของวัยรุ่น องค์กรที่เกี่ยวข้องในชุมชน ไม่มีแผนงานเพื่อเฝ้าระวังและควบคุมการดื่มสุราในการวางแผนเพื่อแก้ปัญหา โดยใช้การระดมสมองอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนที่มุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรในชุมชน และสามารถดำเนินการได้เองโดยชุมชนเอง ได้ทั้งหมด 11 แผนงานที่เขียนให้สามารถเข้าใจได้ง่าย โดยเป็นแผนงานเพื่อปรับปัจจัยภายในของวัยรุ่น 5 แผนงานและเพื่อปรับปัจจัยสิ่งแวดล้อม 6 แผนงาน ผลการนำแผนงานปฏิบัติสามารถดำเนินการได้ทั้ง 11 แผนงาน ทำให้วัยรุ่นจำนวนมากมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในแผนงานที่เกี่ยวข้องได้ดำเนินการขับเคลื่อนกิจกรรมด้วยตัวเอง และได้ปฏิบัติกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการของตนเองเพิ่มขึ้น ชุมชนมีการจัดทำข้อตกลงตำบลเพื่อควบคุมการดื่มสุรา มีข้อตกลงร้านค้า เพื่อควบคุมการจำหน่ายสุรา มีเครือข่ายผู้ปกครอง ครู อาสาสมัครสาธารณสุขและผู้นำชุมชนเพื่อเฝ้าระวังพฤติกรรมของวัยรุ่น รวมทั้งมีการเสริมสร้างแรงจูงใจในวัยรุ่นอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง แผนงานทั้งหมด ได้ส่งผลให้วัยรุ่นมีพฤติกรรมการดื่มสุราที่เป็นปัญหาต่อสุขภาพมีการปรับปัจจัยภายในที่ดีขึ้น คือ มีการรับรู้

ประสิทธิผลแห่งตนในการปฏิเสศการดื่มสุราเพิ่มขึ้น มีความคาดหวังผลจากการดื่มสุราเชิงบวกลดลง มีความสามารถในการควบคุมตัวเองเพื่อหลีกเลี่ยงการดื่มสุราเพิ่มขึ้นและพฤติกรรมกรรมการดื่มสุราลดลง ผลกระทบเชิงลบที่เกิดจากวัยรุ่นดื่มสุราที่มีต่อชุมชนมีแนวโน้มลดลง แกนนำชุมชนมีส่วนร่วมดำเนินการมีการรับรู้มีความเข้าใจและทักษะเกี่ยวกับกระบวนการแก้ไขปัญหาค่าการดื่มสุราในวัยรุ่นอย่างเป็นระบบเพิ่มขึ้น ชุมชนมีความพึงพอใจต่อการดำเนินงานตามแผนงานทั้งหมด

2. รูปแบบการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้กระบวนการขององค์กรสมาชิกสร้างสุข

จากการจัดเวทีเสวนาปัญหาชุมชนได้ข้อตกลงร่วมกันให้องค์กรสมาชิกสร้างสุขดำเนินการสร้างศีลธรรม จริยธรรมให้กับคนในชุมชน ขับเคลื่อนการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชน และได้สร้างรูปแบบการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยกระบวนการขององค์กรสมาชิกสร้างสุข ได้รูปแบบ เรียกว่า จิตตานุศรม มีการปลูกจิตสำนึก สร้างความตระหนักรู้มองเห็นคุณค่าในกิจกรรมหรืองานที่ทำ นำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน เกิดการเกื้อกูลกันของคนในชุมชน ใช้กิจกรรม 8 กิจกรรมในการดำเนินการได้แก่ การเดินธรรมยาตรา การร้อยพวงมาลัย การผลิตผงนัว การปลูกผักสร้างจิต ปลูกไม้เลื้อยชีพ งดเหล้าในงานศพ สวดสรัญญะ และกีฬาต้านยาเสพติด

สอดคล้องกับงานวิจัยของสุดาวรรณ เครือพานิช (2551 : 332-360) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนากลไกสังคมในการสร้างเสริมความเข้มแข็งของกลุ่มที่ดำเนินโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ที่พบว่า กลไกสังคมในการสร้างเสริมความเข้มแข็งของกลุ่มที่ดำเนินโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์เกิดขึ้นและปรับตัวตลอดเวลาในวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันของสมาชิกกลุ่มในรูปแบบของการปฏิสัมพันธ์ร่วมกันของสมาชิกกลุ่ม ทั้งภายในและระหว่างกลุ่ม โดยมีภาคีภาคส่วนต่างๆ แสดงบทบาทกระตุ้น เร่งเร้าและส่งเสริม ในสภาพที่มีความซับซ้อน และหลากหลายอยู่ตลอดเวลา การปรับตัวของกลไก จึงเกิดขึ้น คงอยู่ และสูญสลายโดยผ่านกระบวนการคัดสรรของสมาชิกกลุ่ม ตลอดจนผู้แสดงทางสังคมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง จึงกล่าวได้ว่า กลไกสังคมในการสร้างเสริมความเข้มแข็งของกลุ่มที่ดำเนินโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์อาศัยการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของคน กลุ่ม หรือองค์กรในสังคมผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างบุคคล ทั้งภายในกลุ่มและภายนอกกลุ่ม โดยกลไกสังคมนี้มีลักษณะเด่นอยู่ในรูปของการสื่อสารมีพบในกลุ่ม ที่ดำเนินโครงการ

เนนการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ 5 ลักษณะเด่น ได้แก่ การสื่อสารภายในตนเอง การสื่อสารระหว่างบุคคล การสื่อสารในกลุ่ม การสื่อสารระหว่างกลุ่ม และการสื่อสารสาธารณะ กระบวนการสื่อสารกลุ่มประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 4 องค์ประกอบ ได้แก่ ผู้ส่งสาร สารช่องทางสื่อสาร และผู้รับสาร

สอดคล้องกับงานวิจัยของวิษณุ สถานนท์ชัย (2550 : 134-162) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกประเภทขยะมูลฝอย ผลการวิจัยพบว่า 1) การมีส่วนร่วมของชุมชน จากการประเมิน โดยคณะกรรมการชุมชน พบว่าชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมคัดแยกประเภทขยะมูลฝอยในระดับปานกลาง คือ มีส่วนร่วมบางครั้งแต่ไม่สม่ำเสมอ โดยมีส่วนร่วมในลักษณะของการเป็นผู้ร่วมกิจกรรมมากที่สุด 2) สมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในระดับปานกลาง คือมีส่วนร่วมบางครั้งแต่สม่ำเสมอ ซึ่งสอดคล้องกับที่ประเมิน โดยคณะกรรมการในชุมชน โดยมีส่วนร่วมในลักษณะของการเป็นผู้ร่วมกิจกรรมมากที่สุด รองลงมาคือการร่วมปรึกษาหารือ การร่วมวางแผน โครงการ การเป็นอาสาสมัครโครงการ ตามลำดับ 3. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนและสมาชิกชุมชน ในกิจกรรมคัดแยกประเภทขยะมูลฝอย ได้แก่ การสร้างแรงจูงใจโดยการแจกรางวัล การอำนวยความสะดวกในการเข้าร่วมโครงการ การจัดกิจกรรมเสริมสร้างความรู้ในการคัดแยกประเภทขยะมูลฝอย บทบาทของผู้นำชุมชน การประชาสัมพันธ์ ความสามัคคีในชุมชน

3. ผลการใช้รูปแบบการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้กระบวนการขององค์กรสมาชิกสร้างสุข

การดำเนินกิจกรรมตามกระบวนการจิตตานุกรม ประสบผลสำเร็จดี ผู้ร่วมกิจกรรมความพึงพอใจ และหลังเข้าร่วมกิจกรรมได้ติดตามสังเกตความเป็นอยู่ การดำเนินชีวิต และสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มเป้าหมายที่ผ่านการสร้างเสริมความเข้มแข็ง ทราบผลการใช้รูปแบบการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้กระบวนการขององค์กรสมาชิกสร้างสุข ว่า กระบวนการจิตตานุกรม ในการดำเนินกิจกรรมขององค์กรสมาชิกสร้างสุข สามารถสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ทำให้คนในชุมชนดำเนินชีวิตอย่างมีสติ ยึดมั่นถือมั่นอยู่ในศีลธรรมอันดี สร้างความเป็นสุขให้แก่ครอบครัวและชุมชน

สอดคล้องกับงานวิจัยของยุพิน เกื้อนศรี (2551 : 292-316) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การสร้างเสริมความเข้มแข็งเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของกลุ่มผู้ผลิตหอมแดง จังหวัดอุดรธานี ที่พบว่า การสร้างเสริมความเข้มแข็งของเกษตรกรผู้ผลิตหอมแดง โดยการ

ฝึกอบรม แต่เพียงประการเดียวไม่สามารถทำให้เกษตรกรเกิดความเข้มแข็งได้ แต่กระบวนการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งแบบ 4 ขั้นตอน (4 Stages Group Empowerment) ผ่านการศึกษาวิจัยแบบเรียนรู้เชิงปฏิบัติการ (Participatory Learning Appraisal/PLA) และการวิจัยกลุ่มสนทนา (Focus Group Discussion) เป็นกระบวนการสำคัญที่จะทำให้กระบวนการ 4 ขั้นตอนประสบความสำเร็จ โดยขั้นตอนทั้ง 4 ขั้นตอนประกอบด้วยขั้นตอนที่ 1 การเตรียมคนหรือการพัฒนาทรัพยากรบุคคล ประกอบด้วย 1) การค้นหาทรัพยากรบุคคล 2) การจัดเตรียมหรือออกแบบองค์ความรู้ที่จะถ่ายทอดถึงบุคคล 3) การคัดเลือกวิธีการถ่ายทอดความรู้ ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดประเด็นปัญหาของชุมชนและการพัฒนาทางเลือก เพื่อดำเนินกิจกรรม ประกอบด้วย 1) กระบวนการศึกษาและวิเคราะห์สภาพการผลิต การตลาดของหอมแดง การรวมกลุ่มสภาพปัญหา และความต้องการในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตหอมแดง 2) การพัฒนาทางเลือกเพื่อดำเนินกิจกรรม ขั้นตอนที่ 3 การดำเนินกิจกรรม ได้แก่ 1) พัฒนาการบวนการเพื่อจัดองค์กรและการบริหารจัดการกลุ่ม เพื่อสร้างเสริมความเข้มแข็ง 2) ส่งเสริมการวางแผนแบบมีส่วนร่วม 3) ดำเนินกิจกรรมกระบวนการและประเมินผล 4) ออกแบบและทดลองระบบเพื่อสนับสนุนกระบวนการสร้างเสริมความเข้มแข็ง กลุ่มและขั้นตอนที่ 4 ขยายเครือข่ายความร่วมมือ ประกอบด้วย 1) ส่งเสริมและการพัฒนาให้เกิดการรวมตัวของกลุ่มต่างๆ 2) พัฒนาความเป็นประชาคมในลักษณะพหุภาคีหุ้นส่วนการพัฒนา 3) ส่งเสริมกระบวนการสร้างความร่วมมือและรับผิดชอบต่อสาธารณะ

สอดคล้องกับงานวิจัยของธรรมพร ต้นตรา (2553 : 412-436) ได้ทำการศึกษาเรื่องความเข้มแข็งและการดำรงอยู่ขององการบริหารส่วนตำบลในจังหวัดเชียงใหม่ ที่พบว่า องค์กรบริหารส่วนตำบลมีศักยภาพในการบริหารจัดการงบประมาณ นุคลากรการประสานงาน เทคโนโลยีสารสนเทศ และการดำเนินงานตามแผนพัฒนาองค์กรบริหารส่วนตำบลอยู่ในระดับที่ดี รายได้และรายจ่ายขององค์กรบริหารส่วนตำบลมีลักษณะการทำงานแบบบูรณาการ มีการประสานงานกับองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน โดยจัดให้มีเจ้าหน้าที่ประสานงานและประชาสัมพันธ์โดยตรง มีการจัดสรรงบประมาณอย่างเพียงพอ อีกทั้งมีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการจัดเก็บข้อมูลและช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการองค์กรรวมถึงประชาสัมพันธ์องค์กร ในขณะที่องค์กรบริหารส่วนตำบลมีความสามารถในการจัดทำแผนและนำแผนพัฒนาไปปฏิบัติ โดยการนำเอาโครงการที่บรรจุไว้ในแผนไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ สร้างความพึงพอใจให้กับประชาชน

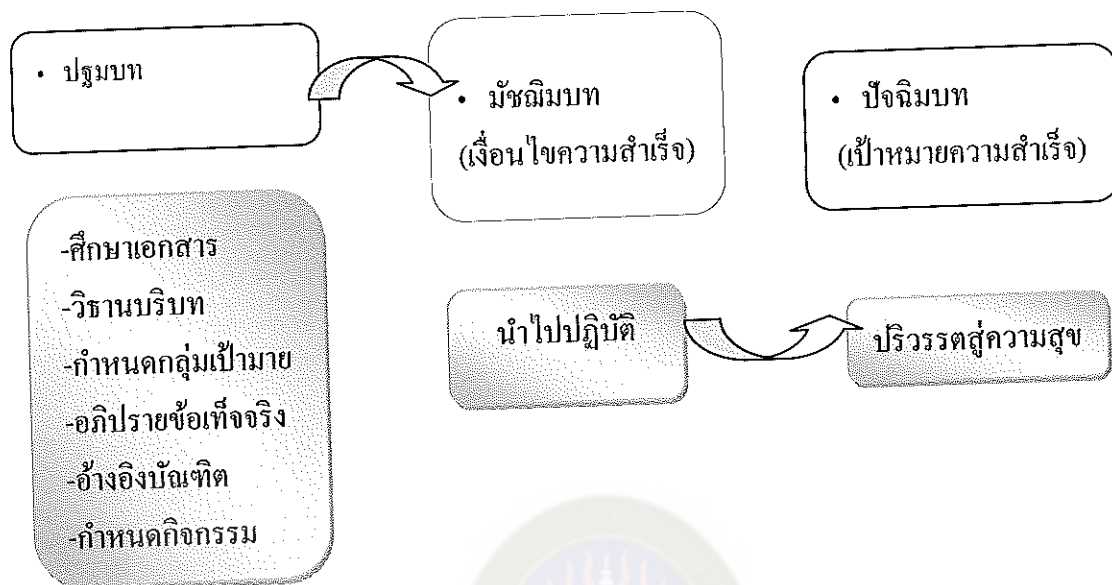
ลักษณะความเข้มแข็งในการบริหารจัดการองค์การบริหารส่วนตำบล มีองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ งบประมาณ การปฏิบัติงานของบุคลากร การประสานงาน เทคโนโลยีสารสนเทศ ความสามารถนำแผนไปสู่การปฏิบัติ ความสามารถปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่และภารกิจ การสร้างเครือข่ายและสามารถในการแก้ปัญหาของชุมชน ในภาพรวมพบว่า มีระดับความ คิดเห็นอยู่ในระดับมาก ส่วนปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความเข้มแข็งโดยตรงกับความ เข้มแข็ง คือ การมีส่วนร่วมของประชาชน การประชาสัมพันธ์องค์การ และการทำงานเป็น ทีม แนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์การบริหารส่วน ตำบล อาศัยแนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยสำคัญในการวิเคราะห์ทางการบริหารตามแบบจำลอง 7'S (Mckinsey 7'S Framework) ประกอบด้วย วัตถุประสงค์ โครงสร้าง ค่านิยมรวม ระบบและวิธีการ คนหรือพลังงาน ลักษณะการบริหาร และทักษะโดยนำมาหาความสอดคล้องกับปัจจัยที่ ค้นพบที่มีความสัมพันธ์กับความเข้มแข็ง คือ การมีส่วนร่วมของประชาชน การ ประชาสัมพันธ์และองค์การและการทำงานเป็นทีมงานวิจัยนี้จึงเสนอแนะเพื่อการบริหาร จัดการที่เหมาะสมขององค์การบริหารส่วนตำบลในการให้ความสำคัญต่อการเพิ่มศักยภาพ การบริหารจัดการกับบุคลากร และระบบการทำงานขององค์การบริหารส่วนตำบล โดยการ เสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ผ่านการปฏิบัติและการจัดการความรู้ภายใต้หนุนเสริม ของเครือข่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยยึดหลักปรัชญาขององค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะต่อการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชน

จากการศึกษารูปแบบการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยใช้ กระบวนการขององค์กรสมมติสร้างสุข พบว่าการดำเนินการสร้างเสริมความเข้มแข็งของ ชุมชนตามรูปแบบที่ผู้วิจัยค้นพบจะประสบผลสำเร็จนั้น จะต้องดำเนินการตามแนวทาง ดังนี้

- 1.ปฐมบท (เริ่มต้น) ศึกษาเอกสาร วิธานบริบท กำหนดกลุ่มเป้าหมาย อภิปรายข้อเท็จจริง อ้างอิงบัณฑิต และกำหนดกิจกรรม
- 2.มัชฌิมบท (เงื่อนไขความสำเร็จ) นำไปปฏิบัติ และ
- 3.ปัจฉิมบท(เป้าหมายความสำเร็จ) คือ ความสุข ดังแผนภาพที่ 4

แผนภาพที่ 4 แสดงแนวทางปฏิบัติสู่กระบวนการจิตตานุกรม

2. ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรนำผลการวิจัยไปสร้างเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยนำกระบวนการทำงาน 3 ระดับไปปรับใช้ในการดำเนินงาน คือ ขั้นที่ 1 เตรียมการและรวมกลุ่ม (ขณิกสมาธิ) ขั้นที่ 2 ลงมือปฏิบัติเอาใจ(อุปจารสมาธิ) ขั้นที่ 3 รวมพลังลงมือปฏิบัติให้ส่งผลให้สู่ความเจริญและยั่งยืน (อัปนาสมาธิ)

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาการนำศาสนา วัฒนธรรม ประเพณีและวิถีไทยเป็นเครื่องมือสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนทางด้านอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ให้ชุมชนช่วยเหลือพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน